

UOT 004.451.7.031.43

https://doi.org/10.30546/678209.2025.01.005

DoS HÜCUMLAR VƏ ONLARA QARŞI MÜBARİZƏ ÜSULLARI

¹Həsənov Mehman Hüseyn oğlu, ²Məhərrəmzadə Məhiş Rəhman oğlu,
³Əliyeva Bahar Vaqif qızı

Azərbaycan Texniki Universiteti,

¹m.hasanovnew@gmail.com, ²mahishadnsu@mail.ru, ³bahar.aliyeva08@gmail.com

Xülasə. Məqalədə informasiya təhlükəsizliyinin pozulmasına səbəb olan DoS hücumları, onların növləri və bu hücumlarının qarşısının alınması üsulları haqqında məlumat verilmişdir. Bu növlərin xüsusiyyətləri, oxşar və fərqli cəhətləri araşdırılmışdır. DoS hücumlarının həyata keçirilməsi üçün istifadə olunan bəzi proqramların siyahısı göstərilmişdir.

Açar sözlər: informasiya təhlükəsizliyi, DoS hücumları, zombi, müdafiə üsulları.

Giriş. İnformasiya təhlükəsizliyi onun məxfiliyi, bütövlüyü və əlçatanlığı əsasında təşkil olunur. Bunlardan hər hansı birində zəiflik yaranarsa, informasiyanın təhlükə altında olduğu hesab edilir. DoS hücumları əlçatanlığın pozulmasına yönəldilmiş hücumlardır.

DoS (Denial of Service) hücumları şəbəkə mühitində informasiya resurslarından istifadəyə maneə törədən xidmətdən imtina hücumlarıdır. Bu hücumlardan istifadə etməklə İnternetlə işləyən sistemlərin işini ləngitmək, onların fəaliyyətini müvəqqəti və yaxud birdəfəlik dayandırmaq mümkündür. 1990-cı illərin əvvəllərində xidmətdən imtina hücumları ciddi təhlükə hesab olunmurdu. Xidmətdən imtina hücumları çox vaxt iqtisadi təzyiq məqsədilə aparılır. Belə ki, bu hücumların təsiri nəticəsində provayderlərdən gələn hesablar şişir, gəlir gətirən xidmətlər dayanır və hücumun qarşısının alınması üçün əlavə xərclərə ehtiyac yaranır.

Mövzunun aktuallığı. Hazırda İKT-nin sürətli inkişafı informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması məsələsini ön plana çıxarır. Belə ki, hər il şəbəkələrə, istifadəçi kompüterlərinə təcavüzkar şəxslər tərəfindən çoxlu sayda hücumlar edilir. Bu hücumlar içərisində DoS hücumlarına daha çox rast gəlinir. Ona görə də DoS hücumlarının növlərini, onların işləmə prinsiplərini, qarşısının alınması üsullarını bilmək və qabaqcıl tədbirlər görmək lazımdır.

Tədqiqatın məqsədi. İnformasiyanın əlçatanlığının pozulmasına yönəlmis təhlükələrin növlərini və qarşısının alınması üsullarını öyrənməkdir.

Tədqiqat obyekti. DoS hücumlarının həyata keçirilməsi zamanı istifadə olunan virusa yoluxmuş kompüterlər və proqramlardır.

Tədqiqat metodları. DoS hücumlarının ən çox istifadə olunan növləri araşdırılmış və müqayisə olunmuşdur.

DoS hücumları və onlara qarşı mübarizə üsulları

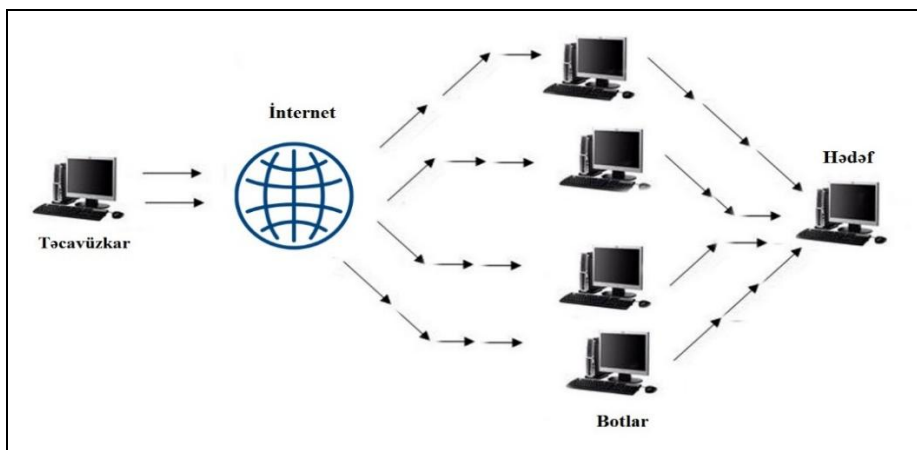
DoS hücumlarının reallaşdırılması müxtəlif üsullarla aparılır. Bu üsullardan ən çox istifadə olunanı informasiya sistemlərinə çoxlu sayda sorğuların göndərilməsidir. Əgər informasiya sistemi göndərilən sorğuların emalını tam həyata keçirə bilmirsə, bu halda sistemin işində ləngimələr baş verir.

İnformasiya sistemlərinə sorğuların göndərilməsi üçün bədniiyyətli şəxsə çoxlu sayda kompüter lazım gəlir. Bunun üçün o, internet istifadəçilərinin kompüterlərindən və

ya virusa yoluxdurduğu kompüterlərdən istifadə edir. Belə kompüterlərə “bot” və ya “zombi” kompüterlər deyilir. Kompüterin bot və ya zombi kompüter olub-olmamasını yoxlamaq üçün IP ünvan yoxlama xidmətlərindən istifadə etmək lazımdır. Kompüterlərin bot kompüterə çevrilməsinin qarşısını almaq üçün viruslara qarşı mübarizə üsullarından istifadə etmək məsləhət görülür.

DoS hücumlarının arxitekturası şəkil 1-də göstərilmişdir:

Şəkil 1. DoS hücumların arxitekturası.

The United States Computer Emergency Readiness Team (US-CERT) tərəfindən DoS hücumlarının baş vermə səbəbləri aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

- **Müəyyən bir veb-saytın istifadə edilməməsi.**
- **Spamların sayının çoxalması.**
- **Kabelsiz və ya kabelli İnternet əlaqəsinin kəsilməsi.**
- **Proqram kodunda olan xətlər.** Buna misal olaraq boş (Null) ünvana müraciəti göstərmək olar.

- **Məlumatların yoxlanılmaması.** Bu halda prosessorlar hədsiz yüklənir və yaxud yaddaş üçün çox böyük həcmli operativ yaddaş (RAM) ayrılır. Nəticədə müəyyən zaman keçdikdən sonra yaddaş tükənir.

- **Flood.** Flood dedikdə şəbəkə mühitində işləyən avadanlıqlara və kompüter sistemlərinə sorğular göndərməklə sistemin və ya şəbəkə resurslarının tükənməsi nəticəsində sistemin işinin pozulması başa düşülür.

- **İkinci növ hücumlar.** Bu hücumlar müdafiə sistemini yalandan işə salmağa və resursları əlçatmaz etməyə xidmət göstərir.

DoS hücumları iki mərhələ ilə aparılır:

1. DoS hücumu təşkil edəcək sistemlər işləyib hazırlanır və bu sistemlərə lazımlı proqramlar yüklənir.

2. Hazırlanmış sistem ilə hədəf qismindəki sistemə hücum həyata keçirilir.

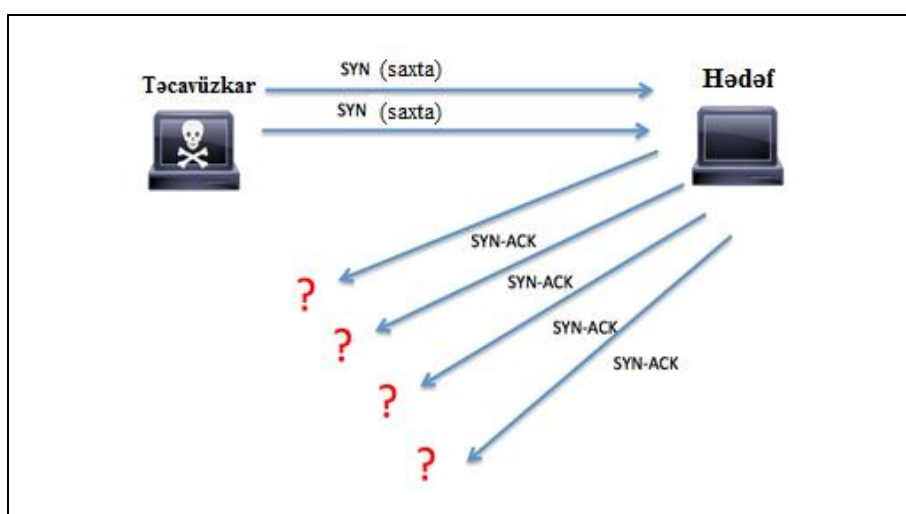
DoS hücumların ən geniş yayılmış növlərinə misal olaraq SYN hücumlarını, yaddaşın daşması prosesini, Treadrop hücumlarını, Smurf hücumlarını, xidmətlərin həddindən artıq yüklənməsi prosesini və s. göstərmək olar [1].

Yaddaşın daşması prosesi (Message Flooding). Bu proses DoS hücumların ən çox istifadə olunan növüdür. Yaddaşın daşması dedikdə sistemə çoxlu sayda trafiklərin göndərilməsi nəticəsində yaddaşda verilənlərin daşması başa düşülür.

SYN Flood hücumları. Bu hücum növündə hücum edən şəxs, internet üzərində

istifadə olunmayan IP ünvanlar vasitəsilə hədəf aldığı obyektə (kompüterə) SYN paketi göndərir. Kompüter göndərilmiş hər bir SYN paketi üçün resurs ayırır və razılıq paketini (SYN-ACK) təcavüzkarın istifadə etdiyi IP ünvana göndərir (full-duplex). Hədəf qismindəki kompüter istifadə olunmayan IP ünvandan cavab almaq üçün SYN-ACK paketini dəfələrlə geri göndərir. Əgər SYN-ACK paketi geri göndərilməyə, əlaqə taməlaqəli deyil, yarıməlaqəli formada olur (half-huplex). Təcavüzkarın bu üsulu davamlı olaraq tətbiq etdiyi halda, hədəf qismindəki kompüter hər dəfə yeni resurs yaratmaq məcburiyyətində olur. Bu səbəbdən də kompüterdə nasazlıqlar yaranır. Şəkil 2-də SYN Flood hücumlarının sxemi göstərilmişdir:

Şəkil 2. SYN Flood hücumlarının sxemi.

SYN Flood hücumları zamanı hədəf qismindəki kompüter bot kompüterdən cavab ala bilmədikdə, SYN-ACK paketini 5 dəfə təkrar göndərir. Paketlərin göndərilməsi zamanı keçən zaman müddəti uyğun olaraq 3, 6, 12, 24 və 48 saniyədir. Əgər yenə də bot kompüterdən cavab gəlməyə, 96 saniyə sonra son dəfə SYN-ACK paketi göndərilir. Keçən zaman müddətlərini topladıqda 3 dəqiqəyə yaxın bir müddət alınır. Bu isə hər bir SYN Flood hücumunun həyata keçirilmə vaxtını bildirir.

TCP SYN seansı müştəri-host arasında qurulduqda, əlaqə üçün ACK və ya PUSH ACK paketlərindən istifadə olunur. Əgər ACK paketləri hədəf qismindəki kompüterin resurslarını sərf etməyə başlayarsa, ACK&PUSH ACK Flood olaraq adlandırılan hücum baş vermiş olur. Əgər hücum zamanı təcavüzkar şəbəkə resurslarını tamamilə mənimsəyərsə, belə hücumlara ACK&PUSH ACK Flood hücumlarının bir növü olan Fragmented ACK hücumları deyilir. Bu hücumlarda 1500 bayt həcmli paketlərdən istifadə olunur.

Land Flood. SYN Flood hücumlarına bənzəyir. Bu hücum növündə təcavüzkarlar hədəf qismindəki kompüterin IP ünvanını mənbə kimi istifadə edərək şəbəkəni SYN paketləri ilə zəbt edirlər. Belə olan halda kompüterlər sanki öz-özünə paketlər göndərmiş kimi olurlar. Yəni, üçmərhələli əlaqə zincirində (Three Handshake) kompüter həm kənardan paket qəbul etmiş, həm də həmin paketə cavab vermiş olur.

Treadrop hücumları. Bu növ hücumlarda internet üzərindən kompüterə göndərilmiş paketlərin bölünməsi prosesi həyata keçirilir. Paketlərin bölünməsi üçün başlıqlardan istifadə olunur. Başlıqların vəzifəsi bölünmüş məlumatların üst-üstə

düşməməsini təmin etməkdir. Treadrop hücumlarında təcavüzkar şəxs paketi göndərərək, məlumatların bölünərkən üst-üstə düşməsi üçün paketə çoxlu sayda başlıqlar əlavə edir. Əgər paketi qəbul edən kompüter belə bir vəziyyəti idarə edəcək gücə malik deyilsə, kompüter sisteminin çökməsi baş verir.

Smurf hücumları. Bu hücum növündə, təcavüz edən şəxs hədəf qismindəki kompüterdən ping tələb edir. Ping təcavüz edən şəxsin istəyinə uyğun olaraq hazırlanmış olur. Smurf hücumlarında şəbəkəyə qoşulmuş bütün kompüterlər hədəf qismindəki kompüterə ping göndərir. Belə olan halda hücumla məruz qalmış kompüter göndərilən trafiklərə nəzarət edə bilmir. Smurf hücumlarının qarşısını almaq üçün marşrutlaşdırıcı qurğuda (Router) ping sorğularını cavablandırmağı bağlamaq lazımdır.

Fraggle hücumu. Smurf hücumlarına bənzəyir. Bu hücumlar UDP (User Datagram Protocol) portundan istifadə etməklə həyata keçirilir. Fraggle hücumlarının qarşısının alınması üçün Firewall-da 7-ci və 19-cu Echo portlarını (Unix əməliyyat sistemində) bağlamaq lazımdır.

Shrew hücumu. Bu hücumlar TCP paketləri ilə həyata keçirilən hücumlardır.

Finger. Müəyyən bir istifadəçi haqqında məlumat verən proqramdır. Bu proqram əlavə olaraq istifadəçinin tam adını, hücumun hansı terminaldan başladığını, terminalın ünvanını, sistemin nə qədər zamandır əməliyyat yerinə yetirmədən gözlədiyini və s. göstərir.

Ping of Death. Hal-hazırda demək olar ki, bütün əməliyyat sistemlərində bu hücumların qarşısının alınması üçün qabaqalayıcı tədbirlər vardır. Bu hücum növündə ICMP paketlərinin həcmi 216-65536 bayt arasında olmalıdır. Əgər təcavüzkar şəxsin göndərdiyi paketin həcmi daha böyük olarsa, əməliyyat sisteminin çökməsi baş verə bilər.

HTTP Fragmentation. Bu cür hücumlarda server ilə bot kompüter arasında HTTP əlaqəsi yaradılır. Təcavüzkar şəxs uzunmüddətli seanslar zamanı bot kompüterlərin köməkliyi ilə veb-serverlərin işini qısa müddətlik dayandıra bilər [4].

Buffer Overflows. Məlumdur ki, kompüterlərin mübadilə buferləri müəyyən bir yaddaşa malikdirlər. Bu yaddaşın dolması baş verdikdə sistemin kilidlənməsi və ya sıfırlanması tələb olunur. Belə hücumlarda təcavüzkar şəxslər daha çox sorğular göndərməklə sistemin mübadilə buferinin dolmasına çalışırlar.

Faulty Application. Bu hücum növündə təcavüzkar şəxslər proqramların zəif dizaynından və verilənlər bazası ilə əlaqənin zəifliklərindən faydalanırlar. Onlar SQL inyeksiyalarından (SQL Injections) istifadə etməklə serverin resurslarını mənimsəyirlər.

Excessive VERB. Bu hücum növündə təcavüzkar şəxs bot kompüter vasitəsilə veb-serverə HTTP sorğusu göndərir. Sorğulara misal olaraq POST və GET sorğularını göstərmək olar. Hər bir bot kompüter 10-dan artıq sorğu göndərə bilər.

Media Data Flood. Hücum zamanı hədəf qismindəki kompüter böyük həcmli media məlumatlarını qəbul edir. Belə olan halda sistem həmin məlumatları tamamilə qəbul edə bilmədiyi üçün və şəbəkə resursları tükəndiyi üçün çökür.

ICMP Flood. Bu hücumların əsas xüsusiyyəti hücumun birdən çox nöqtədən həyata keçirilərkən uğurlu nəticələr verməsidir. Əks halda hücumun heç bir təsiri olmur. ICMP Flood hücumları xüsusilə Linux əməliyyat sistemi üzərindən aparıldığında daha uğurlu alınır və həmin hücumun həyata keçirilməsi üçün müəyyən əmrlərdən istifadə olunur. Nümunə olaraq “ping – s ip” əmrini göstərmək olar. Bu əmr vasitəsilə 64 kb-lıq paketlər göndərilir.

ICMP protokolu sistemlər arasında əlaqə yaratmaq və səhvləri təmizləmək üçün

istifadə olunan protokoldur. Qeyd edək ki, Command Prompt (CMD) proqramı bu protokol ilə işləyir.

ICMP Flood hücumlarını həyata keçirmək üçün CMD-də “ping - 1 65510 ip” əmrini icra etmək lazımdır. Bu halda təcavüzkar ICMP Echo Request (TYPE 8) paketini göndərir və hədəf qismindəki kompüter həmin paketə cavab olaraq ICMP Echo Reply (TYPE 0) paketini göndərir. Təcavüzkarın çoxlu sayda paket göndərdiyi halda, sistem hər dəfə paketlərə cavab vermək üçün səy göstərir və sistem yorulmağa başlayır. Nəticədə sistem resurslara tam cavab verə bilmir və asılı vəziyyətə düşür.

UDP Flood. Bu hücum növündə təcavüzə məruz qalan kompüter portların dinlənilib-dinlənilməməsinə nəzarət edə və ICMP paketi ilə “hədəf qismindəki kompüterlə əlaqə yaradılmır” şəklində cavab göndərə bilir. UDP Flood hücumlarının qarşısının alınması üçün Firewall-dan istifadə olunur. UDP Flood hücumlarının aşağıdakı növləri vardır:

UDP Fragmentation. Bu hücum növündə 1500 bayt həcmli paketlərdən istifadə olunur və paketlər serverdə birləşdirilir. Paketlərin birləşdirilməsi üçün mikroprosessor (CPU) çoxlu sayda resursdan istifadə edir. Nəticədə sistemin yenidən başladılması və ya sistemin bağlanması kimi problemlər yaranır.

Non-Spoofed UDP Flood. Bu hücumlar həyata keçirilərkən hədəf qismindəki kompüter çoxlu sayda UDP paketlərini qəbul edir və şəbəkə resurslarını sərf edir. Nəticədə sistemin bağlanması kimi problem yaranır.

VoIP Flood. UDP Flood hücumlarının xüsusi növüdür. Bu hücum növündə hədəf qismindəki kompüter VoIP (Voice over Internet Protocol) paketlərini qəbul edir.

DNS Poisoning. DNS serverlər həqiqəti əks etdirməyən məlumatlara malik olduqda serverin “zəhərlənməsi” baş verir. Təcavüzkar şəxs DNS serverdəki veb-saytın IP ünvanını dəyişərək onu zəhərləyir. Daha sonra serverdə, daxilində viruslar olan fayllar yaradır. Nəticədə veb-saytdan məlumat yükləyən istifadəçi aldanaraq zəhərlənmiş DNS serverdəki viruslu faylı öz kompüterinə yükləyir.

Xidmətlərin həddindən artıq yüklənməsi (Service Overloading). Bu hücum növünün əsas məqsədi şəbəkədəki istifadəçi və xidmət sayını azaltmaqdan ibarətdir. Təcavüzkar şəxs istifadəçiyə çoxlu sayda ICMP (Internet Control Message Protocol) paketi göndərir. Lakin bu hadisə şəbəkə monitoru tərəfindən asanlıqla başa düşülür.

İnternet üzərindən DoS hücumlarını tətbiq etmək üçün müxtəlif proqramlar hazırlanmışdır. Lakin bu proqramlardan pis niyyətlər üçün istifadə olunduğu təqdirdə hüquqi baxımdan ciddi cəzalarla qarşılaşmaq təhlükəsi yaranır. DoS hücumlarını həyata keçirmək üçün istifadə olunan bəzi proqramlar aşağıdakı kimidir:

- LOIC (Low Orbit Ion Canon)
- XOIC
- HULK (HTTP Unbearable Load King)
- DDOSIM-Layer 7 DDOS Simulator
- R-U-Dead-Yet
- Tor's Hammer
- PyLoris
- OWASP DOS HTTP POST
- DAVOSET
- GoldenEye HTTP Denial of Service Tool

- HOIC
- UDP Flooder
- RUDY
- OWASP Switchblade
- THC-SSL-DOS

DoS hücumlarında əsas məsələlərdən biri hücumun analiz edilməsidir. Hücumu həyata keçirən mənbə (daxili və ya xarici) müəyyənəşdirilməlidir. İnternetin sürətinin aşağı düşməsi və elektron poçtun göndərilə bilməməsi və ya qəbul edilə bilməməsi hallarına diqqət yetirilməlidir [2].

DoS hücumlarından qorunmaq üçün 3 üsul vardır:

Davamlı hücumlar və onlardan qorunma üsulları. Bu cür hücumlar müdafiə edilməsi ən çətin DoS hücumlarıdır. Davamlı hücumlardan qorunmaq üçün paketlərin şəbəkəyə daxil olmasının qarşısını almaq lazımdır. TCP SYN, UDP, ICMP və s. kimi davamlı olaraq göndərilən paketlərin qarşısının alınması üçün proqram təminatı işləni b hazırlanmalıdır.

Sistemə edilən hücumlar və onlardan qorunma üsulları. Bu cür hücumlar bir və ya bir neçə sistemə qarşı həyata keçirilir. Təcavüzkar şəxs tərəfindən sistemə çoxlu sayda sorğular göndərilir. Sistemə edilən hücumlar zamanı sorğulara ayrılan vaxt, paketlərin böyüklüyü və s. kimi problemlər yaranır. Bu problemlərin qarşısının alınması üçün güclü cihazlardan, proqram təminatından və müəyyən əmrlərdən istifadə olunur. Məsələn, Linux əməliyyat sistemində problemin həlli üçün "sysctl (8)" əmrindən istifadə edilir [3].

Məntiqi hücumlar və onlardan qorunma üsulları. Bu hücumlardan müdafiə olunmaq üçün Firewall və ya digər proqram təminatlarından istifadə edilir.

NƏTİCƏ

Məqalədə DoS hücumların həyata keçirilməsi yolları, hücumların növləri və işləmə prinsipləri haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Bu hücumların tətbiqi zamanı istifadə olunan zərərli proqramların siyahısı verilmiş və DoS hücumlardan qorunmaq üsulları nəzərə çatdırılmışdır.

Tədqiqat işinin yeniliyi. DoS hücumların iş prinsipləri müqayisə olunmuş və onların qarşısının alınması üçün əlavə üsul təklif olunmuşdur.

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti. DoS hücumların növlərini, iş prinsiplərini və onların qarşısının alınması üsullarını bilmək informasiya təhlükəsizliyi sahəsində məşğul olan mütəxəssislərin biliklərinin artırılmasına, həmçinin onların qabaqcıl tədbirlər planı hazırlamasına imkan yaradır.

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi. Məlumdur ki, DoS hücumların məqsədi sistemin işini qısa müddətlik və ya birdəfəlik dayandırmaqdır. Bu halda istifadəçi kompüterlərinə və şəbəkəyə külli miqdarda zərər dəymiş olur. Məhz bu səbəbdən də DoS hücumların qarşısının alınması sistemlərin normal vəziyyətdə işinə davam etməsinə və dəyəcək maddi ziyanlardan qorunmağa səbəb olur.

ƏDƏBİYYAT

1. <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/denial-of-service>
2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Denial-of-service_attack
3. <https://www.slideshare.net/bgasecurity/dos-ddos-saldrilar-ve-korunma-yntemleri-kitab>
4. <http://searchsecurity.techtarget.com/definition/denial-of-service>

DoS ATAКИ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ ПРОТИВ НИХ**Гасанов М.Г., Магеррамзаде М.Р., Алиева Б.В.****РЕЗЮМЕ**

В статье представлена информация о DoS-атаках, их типах, что приводит к нарушениям информационной безопасности, методам и способам предотвращения этих атак. Исследованы характеристики, сходства и различные особенности этих видов. Был показан список некоторых программ, которые используются для реализации DoS-атак.

Ключевые слова: информационной безопасности, DoS-атак, зомби, методов защиты.

DoS ATTACKS AND METHODS OF STRUGGLE AGAINST THEM**Hasanov M.H., Maharramzada M.R., Aliyeva B.V.****SYMMARY**

The article provides information on DoS attacks, causing information security breaches, their types and ways to prevent these attacks. The characteristics, similarities and differences of these species have been investigated. A list of some programs used to implement DoS attacks has been shown.

Keywords: information security, DoS attacks, zombie, defense methods.

Redaksiyaya daxilolma 15.05.2024

Çapa qəbul olunma 12.12.2024

